

IMÁDSÁG A SZENTÍRÁSBAN

Az imádságra nevelésben is, mint mindenben, számunkra a Szentírás a zsinórmérték. A Sola Scriptura reformátori elvének gyakorlati alkalmazásaként a bibliai és teológiai alapokkal kell kezdenünk az imádságra neveléssel kapcsolatos vizsgálódásainkat.

A Szentírásban számtalan imádságot és imaformát találunk. Azokat a jellemzőket tartom fontosnak átgondolni, amelyek az imádságra nevelés szempontjából relevánsak.¹ Ezek azok a jellemzők, amelyeket alapvető kiindulópontként használhatunk a hittanoktatás során a megfelelő kreatív módszerek kiválasztásához vagy kidolgozásához.

Az alábbiakban formai és tartalmi jellemzőkről adok rövid áttekintést. A felsorolás egyik részét alkotják azok a jellemzők, amelyek valamennyi, tehát a hittanórai imádságra is jellemzők lehetnek, a másik felét pedig azok, amelyek ugyan a bibliai korhoz kötöttek, de a mai kor imádságait is jellemezhetik.

Az első csoportba tartozik a párbeszéd, a szüntelen való és a nem helyhez kötött jelleg, az imádság tartalmára vonatkozó jellegzetességek. A második csoportba pedig az imádságot kísérő olyan külső jellegzetességek, mint: a testtartás, a hang, vagy a tárgyhasználat.

1. Az imádság jellemzői

a) Az imádság párbeszéd jellege

A Biblia tanúsága szerint az ima olyan beszéd,² amely nem Istenről, hanem Istenhez szól. Így mindig dialógus jellegű. Ezt a dialógust Isten kezdeményezte és kezdeményezi ma is. Mindig Ő az, Aki előbb szólt (Zsid 1,1), és előbb cselekedett. Erre a megelőző megszólítására adott válasz egyik formája³ az imádság, amely lényegénél fogva tehát mindig reflektív. Soha sem légtüres térben hangzik el, mindig a szent Isten jelenlétében és erőterében. Ebben különbözik minden egyéb kommunikációtól.

¹ Nem vizsgálom például a papi imádsággal kapcsolatos jellemzőket.

² Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) *Biblisch-historisches Handwörterbuch. Erster Band, A-G*. Göttingen, 1962, Vandenhoeck&Ruprecht, 519.

³ Westermann, Claus: i. m. 24.

A párbeszéd jellegből adódik, hogy az imában a benne résztvevők viszonya is kifejezésre jut. Amit Istennek mond az ember, és ahogyan azt megfogalmazza, árulkodik a Vele való kapcsolatáról. Az ima kezdetét a megszólítás jelzi, amely nem csak formális része az imának, története van, mert visszautal az Istennel való kapcsolat meghatározó élményeire, tapasztalataira.⁴ Az imádkozó ember számtalan névvel illeti Istent. Dávid például azt mondja: „Istenem, kösziklám... Pajzsom, hatalmas szabadítóm és fellegváram, menedékem és szabadítóm!” (2Sám 22,2) Ebben a megszólításban benne van a Saultól való megmenekülés története (2Sám 22,1), benne van az Istennel való kapcsolat személyessége, az összetartozás és a jövőbeni kapcsolat iránti bizalom.

Az Újszövetségben Isten alapmegszólítása a Jézustól tanult: „Mi Atyánk”. Isten Atyakénti megszólításában az iránta való⁵ bizalom már egy sokkal szorosabb kötelékre utal, mint ami egy személyes megmenekülésből keletkezik. Ez a szülő-gyermek közötti szeretetkapcsolat. Az újszövetségi gyülekezet Lélek által szólítja meg az Atyát és nevezi úgy, ahogyan a Fiú tette: „Abbá, Atyám!” (Róm 8,15).

b) Az imádság szüntelen való jellege

Az imádság kezdetektől fogva nemcsak a kultuszhoz, az ünnepekhez, a rendkívüli időkhöz és alkalmakhoz, hanem a mindennapok gyakorlatához is hozzátartozott (2Kir 20,2; Lk 17,15). Fontos döntések előtt vagy nehéz élethelyzetben természetes volt, hogy a hívő ember megszólította az Urat, tanácsát, vezetését és erejét kérte segítségül (1Sám 8,6; 1Sám 15,31; Bír 16,28; Neh 1,4). Az evangéliumok is úgy mutatják be Jézust, mint Akinek cselekedetei kiindulópontjában mindig ott van az imádság (Lk 3,21; 6,12; 9,18; 9,28; 22,41–44; 23,34–46). Az ötezer ember megvendégelése előtt „...feltekintett az égre...” (Mt 14,19), vagyis imádkozott. Élete legnehezebb helyzetében, áldozati halálára készülve is imádkozott (Mt 26,39). Kálvin János⁶ szerint Pál apostol azért parancsolja azt, hogy minden órában, minden helyzetben „szüntelen imádkozzatok” (1Thessz 5,17), mert Isten jótéteményei is szüntelenül áradnak az emberre. Azt is hozzáteszi, hogy ez a szüntelen való imádkozás nem a közös egyházi imára, hanem „kinek-kinek az egyéni és magános imádkozására vonatkozik.”⁷ Az imádság folytonossága az Istennel való szakadatlan kapcsolatot jelzi.

⁴ Zsolt 88,1-ben ezráhi Hémán így szólítja meg Istent a betegség idején: „Uram, szabadító Istenem”.

⁵ Fekete Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*. Budapest, 2013, Kálvin Kiadó, 491.

⁶ Kálvin János *Institutioja*. Fordította Dr. Victor János. Budapest, 1995, Kossuth Nyomda, 105.

⁷ Kálvin János *Institutioja*. i.m.105.

c) Az imádság nem helyhez kötött jellege

A Biblia korában az istentiszteletek keretében elhangzó liturgikus imádságok mellett az egyéni imádságok alkották az imádságok másik nagy csoportját. A fentebb említett szüntelen való jellegből adódóan imádkozni nem kizárólagosan a kultusz helyén lehetett.⁸ Istent bárhol meg lehetett szólítani. A babiloni fogság idején, a jeruzsálemi templomtól távol Dániel ugyanúgy folytatta imagyakorlatát (Dán 6,11), mint a hazájában.⁹ Az Újszövetségben számos példát olvasunk arra, hogy Jézus a szabadban imádkozott (Mk 1,35; Mt 26,36). Amikor az imádkozásról tanított, akkor a belső szoba¹⁰ metaforáját alkalmazta. Nem egy helyről, hanem egy állapotról szólt, amely az imádkozó személyéhez kötött, aki így találkozik Istennel.¹¹ Az imádság jellemzője ugyanaz, mint az imádásé: „lélekben és igazságban” (Jn 4,24). Kálvin éles szavakkal bírálja azt a nézetet, miszerint a hely szentsége által szentebbé válhatna az imádság, mintha „Isten füle közelebb”¹² hajlana az emberhez a templomban. Mert nem a hely szentsége teszi szentté az imát. Az ima „a szív belsejének a megindulása, amely a szíveket vizsgáló Isten előtt árad ki és nyilvánul meg.”¹³ A szív válik ily módon templommá.

d) Az imádságra jellemző tartalmi gazdagság

Maga a héber imádság szó az Ótestamentumban (’pll’ hitpaél alakban)¹⁴ közbenjárást jelent. A jog nyelvéből átvett kifejezés arra utal, hogy az imádkozás során valaki az önmaga vagy egy másik ember „peres ügyét” képviseli Isten előtt.

A Bibliában azonban az imádságnak ennél sokszínűbb a jelentése. Kálvin szerint alapvetően két imádságtípus létezik: a könyörgés és a hálaadás.¹⁵ A következőkben felsorolandó öt imatípust két fő csoportra oszthatjuk. A közbenjárás mások érdekében elmondott kérés, a bűnvalló ima bűnbocsánat kérése. A dicsőítés pedig magasztaló hálaadás. Az alábbiakban

⁸ A Bibliában találkozunk több olyan esettel is, amikor az imádkozó kérése fontossága miatt a szent helyen imádkozik (1Sám 1,10; Lk 18,13).

⁹ A Szentírásban találkozunk azzal is, hogy az emeleti szoba nyugalmát használták a rendszeres imádsághoz. v. ö. Krasznai Mónika: *A misztikus elmélyülés és az imádság helye és jelentősége a keresztény lelki életben és napjaink lelkigondozói-terápiás gyakorlatában. Teológiai, valláslelektani és pasztorálszichológiai aspektusok.* Doktori értekezés a gyakorlati teológia tárgykörében. Debrecen, 2014. 19.)

¹⁰ Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) i. m. 522.

¹¹ Kovács Endre: *Ti azért így imádkozzatok.* Budapest, 2015, Harmat-Örökségünk-Sarutlan Karmelita Nővérek, 101.

¹² Kálvin János *Institutioja.* i. m. 106. o

¹³ Kálvin János *Institutioja.* i. m. 106. o

¹⁴ Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) i. m. 520.

¹⁵ Kálvin János *Institutioja.* i. m. 104.

olyan imatípusokat említek, amelyek a Kerettanterv szerint szerepelnek az általános iskolai tananyagban.¹⁶

Kérő ima:

A kérő imádság az Ószövetségben alapvetően nem egy tárgyra vagy vágyott esemény elérésére vonatkozik, hanem egy bajban lévő ember segélykiáltása abban az élethelyzetben, amelyben önmagán nem tud segíteni. A kérő imádságokhoz alapvetően a kétségbeesés, félelem, szomorúság, kiszolgáltatottság érzése párosul. A szükséghelyzetben lévő ember Istenhez kiált (Zsolt 3; Zsolt 130,1; Jer 17,14), a szabadítását kéri, kiönti a lelkét, elmondja a nyomorúságát Istennek (Zsolt 142,3).

Az Újszövetségben a kérés értelmezése bővül, többnyire az Isten országa ügyével áll összefüggésben. Amikor Jézus ezt mondja a tanítványainak: „...*bármit kértetek az Atyától az én nevemben, megadja nektek.*” (Jn 15,16), a hitben való gyümölcstermésről, és a hitben való megmaradásról beszélt. A kérés mai értelmezése során fontos azt tekintetbe venni, hogy Jézusnak az a tanítása, hogy „*Kérjetelek, és adatik nektek...*” (Mt 7,7) nem anyagi javak összefüggésében hangzik el. Az Úri imádságban a mindennapi kenyér kérése sem a meggazdagodás irányába mutat, hanem az életben maradáshoz szükséges napi mennyiségre. A Miatyánk további kérései Isten akaratának megvalósulásával állnak összefüggésben.

A kéréseink tekintetében tehát az alapvető hozzáállás ez: „...*ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied.*” (Lk 22,42) Ez nem más, mint az Isten iránti bizalom és alázat legmesszemenőbb kifejeződése. Az imádságot lezáró ámen szó jelentésében is egy kérést fogalmaz meg: *Úgy legyen!*

Hálaima:

A hálaima az Istentől kapott javakért elmondott köszönet. A hálaadó ember az Ószövetségben magasztalja, dicséri, áldja Istent, ujjong Neki, és örömeiben énekel (Zsolt 13,6). A kifejezések széles palettájával utal az őt eltöltő alapérzésekre: az örömről, elégedettségre. Az Újszövetségben olyannyira fontossá válik ez az imaforma, hogy a gyülekezet imáját a hálaimádság határozza meg leginkább (Kol 1,12).¹⁷

¹⁶ A megfelelő imatípusoknál az Úri imádság egyes részeit is megemlítem.

¹⁷ Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) 523.

Dicsőítő ima:

Az Istent dicsőítő vagy magasztaló imádság rácsodálkozás a Teremtő alkotásaira (Zsolt 139,14), Isten szabadítására (Zsolt 119, 81), vagy Isten törvényére való válasz (Zsolt 119,18), dicsőítés (Róm 11,33). Elismerése Isten Úr-voltának. Az Újszövetségben Mária énekkel magasztalja az Urat (Lk 1,46–56). Jézus az Úri imádságot dicsőítéssel zárja.

Bűnvalló ima:

A bűnvalló ima a Szentírásban Isten törvényével van kapcsolatban. Az ember felismeri, hogy vétett a szövetség törvénye ellen, így maga a szövetség Ura ellene. Ehhez a bűnbánat, a szomorúság érzése párosul, és egyúttal a reménysége is, hogy Isten megbocsát, ha kéri Őt az ember. Jézus az Úri imádságban a bűnbánat következményeiről is beszél: akinek megbocsátott Isten, az maga is megbocsát másoknak. Az Istennel való kapcsolatot állítja helyre a bűnbocsánat, és ennek az ember-ember közötti szinten is meg kell mutatkoznia.

Közbenjáró ima:

A közbenjárás alapvetően akkor szükséges, ha a segítségre szoruló nincsen abban a helyzetben, hogy maga folyamodjon segítségért. Az Ószövetségben legtöbbször papok és próféták végezték az Isten és ember közötti közbenjárás szolgálatát, de számtalan olyan esetről is olvasunk, amikor nem az említett felkent tisztségek viselői jártak közbe. (Ábrahám, Eszter stb.) A közbenjáró imádság tartalmát tekintve igen sokrétű volt, vonatkozott gyógyulásra (1Kir 13,6), gyermekáldásra (1Móz 25,21), halálos veszély elkerülésére (2Sám 12,16), de a legfontosabb mégis a bűnbocsánatért és a büntetés elkerüléséért való közbenjárás¹⁸ (2Móz 32,11–14). Jézus is imádkozott ebben az értelemben az övéiért. Gyakorlata az Ószövetséghez képest abban mutatott többet, hogy Ő az ellenségeiért is imádkozott (Lk 23,34), és tanítványainak is ezt tanította.

A bibliai és a mai imádságokban ezek a típusok nem elkülönítetten, hanem többnyire egymás mellett, egymással váltakozva vannak jelen.

¹⁸ Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) 521.

e) Kifejező testtartás¹⁹

A Szentírás többféle imádkozó testtartást is megnevez. Ahogyan a megszólításokban is, úgy ezek mindegyikében is az Istenhez való viszony jut kifejezésre. Ezen testtartások közös jellemzője, hogy alapvetően az Istennel szembeni alázata utalnak.

Testtartások, melyeket említ a Biblia:

- állva (1Kir 8,22; 1Sám 1,26; Jer 8,20),
- térden állva (1Kir 8,54; Dán 6,11),
- földre borulva (Zsolt 95,6),
- kezet kitárva, kéz az ég felé fordítva (2Móz 9,29; 1Kir 8,22),
- kéz a szenthely felé fordítva (Zsolt 28,2; 134,2),
- mellét verve (Lk 18,13),
- Isten felé fordulva.²⁰

A felvett testtartás az Istenhez való viszony kifejezése mellett az imádkozó lelkiállapotáról is árulkodik. A belső és sokszor szavakkal kifejezhetetlen érzéseknek és gondolatoknak az eszköze.

f) Tárgyak használata

Az áldozatok bemutatása során „alkalmazott” áldozati tárgyak mellett a bálványimádás mindig leselkedő veszélye miatt az Ószövetségben nagyon kevés olyan tárgyat találunk, amely az egyéni imádkozáshoz kapcsolódna. Az egyéni imádkozáshoz kapcsolódva megemlíti az Ószövetség az imaszíjakat (tefillin). Isten megparancsolta, hogy maradjanak népe szívében az igéi. Jelként rögzítse népe ezeket az igéket a karjára és a homlokára (5Móz 6,8). Így váltak a férfiak naponkénti reggeli imádkozását kísérő tárgygyá az imaszíjak, amelyek egy-egy négyszögletű dobozkat rögzítettek. Ezeken a dobozokban a mózesi törvény négy szakaszának pergamenre írt másolatát helyezték el (2Móz 13,1–10; 2Móz 13,11–17; 5Móz 11,13–22; 5Móz 6,4–10). A bal karra tekert imaszíjat a szív felé fordították. Az imaszíjnak emlékeztető funkciója volt. Emlékeztetett arra, hogy az Egy Istent szólítja meg az ember az imában. Azt az Istent, Aki megszabadította Egyiptomból a népét. Kegyelmes és jót cselekszik az emberrel, Akinek cserébe hűséggel tartozik, és mindezt a fiaikkal is meg kell ismertetni. Jézus a farizeusok szemére vetette, hogy a szíjakat megfosztották eredeti funkciójuktól, és

¹⁹ Krasznai Mónika: i. m. 19.

²⁰ Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) 521.

nem emlékeztetőként használták, hanem magamutogatásra. Ezért szélesítették meg azokat (Mt 23,5). Az első gyülekezet már nem használta ezt az imaeszközt.²¹

g) Hangos

A Biblia tanúságtétele szerint alapvetően hangosan imádkoztak. A néma imádság feltűnő volt. (1Sám 1,12kk.)²² Jézus a Gecsemáné-kertben hangosan imádkozott (Lk 22,42), a kereszten kiáltott az Atyához (Lk 23,46).

Amikor Institutiojában Kálvin a hangos imádság mellett szól, a teológiai érvelését megelőzi a gyakorlati. Az ima fennhangon való gyakorlásának a célja az, hogy az elmét lekötve tartsa, fegyelmezze az ember gondolatait, megvédje attól, hogy azok elkalandozzanak. Majd hozzáteszi, hogy mint minden testrész, az emberi nyelv is arra teremtett, hogy Isten dicsőségét szolgálja.²³ A hangosan mondott imádság szempontjából szerinte az a fontos, hogy a „lélek érzéseit”²⁴ kísérje, és azok szolgálatába álljon.

1.2. Imádságra nevelés a Szentírásban

A fentiekben az imádsággal kapcsolatos jellemzőkről volt szó. Ezek a jellemzők a Szentírásban a felnőtt korú hívő ember imádságaira vonatkoznak. A Bibliában nem találunk közvetlen útmutatást arra, hogy hogyan és mit imádkoztak a gyermekek, nem találunk gyermekimákat. Talán erre egyetlen kivétel Sámuel imádsága, beszélgetése²⁵ Istennel a sílói szentélyben (1Sám 3). Arra sem találunk konkrét útmutatást, vagy leírást, hogy hogyan történjen a fiatalok generációjának, a gyerekeknek az imádságra nevelése. Ennek a hiányosságnak az oka többek között az, hogy a Biblia korában az imádságra nevelés elsődlegesen a családi vallásos nevelésen belül valósult meg, és mint ilyen, a mindennapi élet része volt. Az imádság alapvetően hozzátartozott a családok és Isten egész népének az életéhez. Arra felszólította Isten a népét, hogy tanítsa utódait Isten igéjére élete minden helyzetében. (5Móz 6,4–7)

Azt az ismeretet, amelyet a Heidelbergi Káté az igaz hit első jellemzőjeként a 21. kérdés-feleletben megnevez, a bibliai kor gyermekei a szülői példaadást látva sajátították el. A hívő zsidó férfi (apa, nagypapa, nagybácsi, rokon) naponta háromszor imádkozott. Így élték a

²¹ Barta Tibor (szerk.) *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Budapest, 2000, Kálvin Kiadó. 645-646.

²² Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) 522.

²³ *Kálvin János Institutioja*. Fordította Dr. Victor János. Budapest, 1995, Kossuth Nyomda, 107.

²⁴ *Kálvin János Institutioja*. i. m. 107.

²⁵ Sámuel története nagyon szépen ábrázolja az imádság dialógus jellegét.

gyerekek elé a hitüket a családtagok. A hit gyakorlásának részét képezték az ünnepek, amelyek során Isten tetteiről, gondviseléséről emlékeztek meg. Ezen ünnepek alkalmával liturgikus imádságok hangzottak el, amelyek leggyakrabban kötött szövegűek voltak, ezen liturgiai imádságokat részben tartalmazza a Zsoltárok könyve. Így bepillantást nyújtanak a korabeli zsidóság imaéletébe. A zsoltárok felirata segít az adott ima tartalmát egy-egy ünnephez vagy élethelyzethez kapcsolni.²⁶

Összegzés:

Az imádságra nevelés során a fent nevezett jellemzőket és teológiai gondolatokat figyelembe véve keressük a megfelelő módszereket és ötleteket. Az imádság külsőségeinek, szokásainak és bibliai gyakorlatának az átgondolásakor tartsuk szem előtt azt, hogy mi volt az oka, hogy akkor éppen úgy fogalmaztak meg egy imádságot, éppen úgy szólították meg Istent. A háttérben meghúzódó jelentéseket öntsük megfelelő ötletek formájába. A megformáláshoz további szempontokat a fejlődéslélektan és valláslélektan kutatási eredményei adnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Barta Tibor (szerk.) *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Budapest, 2000, Kálvin Kiadó

Reicke, Bo/Rost, Leonhard (Hg.) *Biblisch-historisches Handwörterbuch. Erster Band, A-G*. Göttingen, 1962, Vandenhoeck&Ruprecht

Kálvin János Institúcioja. Fordította Dr. Victor János. Budapest, 1995, Kossuth Nyomda

²⁶ Barta Tibor (szerk.): i.m. 644-645.